

CUMA NAMAZI VE ZUHR-İ AHİR

Cuma Namazı ve dolayısı ile Zuhr-i Ahir, müslüman kardeşlerimizin sık sık gündeme getirdiği meselelerdendir. Kafalarda istifham oluşturan sorular şunlardır:

1. Cuma namazı kaç rekattır?
2. Cuma namazından sonra öğle namazı kılınır mı?
3. Zuhr-i ahir nedir ve bazı kişiler bunu kılmamaktadırlar, sebebi nedir?
4. Vaktin sünneti ne demektir?
5. Çalışan kişiler Cuma Namazını kılmayabilirler mi?
6. Cuma namazına yetişemeyen namazını nasıl kılacaktır?

Bütün bu soruları tek tek ele alarak incelemeye çalışalım. Bu sayede din kardeşlerimizi aydınlığa kavuşturalım.

Cuma; ferdi topluma, toplumu millete, milleti ümmete bağlayan, sevgi, kaynaşma, tanışma, dayanışma ve haftalık bayram günüdür. Rabbimiz bu günü, mü'minler için, haftalık içtima ve toplu olarak ibadet etme günü, geçen bir haftanın muhasebesini yapma ve gelecek hafta içinde ne yapılması gerektiği konusunda zihinlere kapı açma, aynı zamanda iki Cuma arasında işlenen küçük günahlara keffaret vesilesi kılmıştır.

Cumanın o kadar çok yararları var ki, bunları sayıp sıralamak bile zor. Medeni bir ülkede parlamentonun önemi ne ise, İslam topluluğunda Cuma'nın önemi ondan daha fazla bir anlam taşır. Cumasız bir müslüman topluluğu, birlik ve dirliğini kaybetmiş, yabancılara yem olma felaketine uğramış başsız bir sürüden farksızdır. Mekke-i Mukerreme'de farz kılınmakla birlikte o günlerde Müslümanlar zayıf ve az olduğundan kılınamamıştır. İlk Cuma namazını, Medine-i Münevvere'ye yakın bir köy olan Nakiü'l Hadımat'ta Es'ad bin Zürene kıldırılmıştır.¹ Hazret-i Peygamber (A.S.) Efendimiz ise Medine'ye hicret ettiklerinde, henüz şehre ulaşmadan Kuba'da ilk mescidi inşa ettikten sonra Cuma günü Salim bin Avf yurduna gelerek Ranuna denilen vadide ilk Cuma namazını kılmıştır. Böylece hicretle birlikte hem Cuma'ya yer verilmiş hem de İslam'ın camisiz ve Cumasız olmayacağı kesinlikle belirtilmiştir.

Cuma Namazı, Kitap (Kur'an-ı Kerim), Sünnet (Hadis-i Şerifler) ve İcma' (alimlerin ittifakı) ile sabit olmuştur. İnkârı küfürdür. Terki büyük günah sayılmıştır. Üç Cuma namazını üst üste mazeretsiz terk eden Müslüman, münafıklar defterine yazılır.²

Cuma Namazı Hanefilerce dört ilk sünnet, ki hutbeden önce kılınır, iki farz (hutbeden sonra cemaatle kılınır), dört de son sünnet olmak üzere on rekattır. Cuma kılınan yerde ayrıca öğle namazı kılınmaz. Çünkü Cuma namazı aynı zamanda öğle namazı yerine kaimdir. Öğle namazı ancak Cuma'nın kılınmadığı veya kılınsa bile gerekli şartlar oluşmadığından Cuma'nın geçersiz sayılabileceği zamanlarda kılınır. Eğer dikkat edilmişse Şafiilerin çoğunlukta oldukları muhitlerde Cuma'nın farzı kılındıktan sonra ardından öğlenin farzı da tekrar cemaatle kılınmaktadır. Nedeni ise, onlarda Cuma'nın şartları biraz daha ince olduğundan, mesela; cemaatin kırk kişiye baliğ olması, bu kırk kişinin de mukim, hür, baliğ, akıllı, erkek, sıhhatli ve fatihaları eksiksiz olarak düzgün okuyan kişiler olması gerektiğindendir. Bu şartların hepsini bir arada bulmak da pek kolay olamadığından bu yüzden öğle namazı ayrıca cemaatle kılınmaktadır.

Hanefilerin de bu derece ağır şartları olmamakla birlikte, şehir veya şehir hükmünde bir yerde kılınması, müslüman idareci veya görevlendirdiği biri tarafından kılınması, namazdan önce hutbe okunması, en az üç kişinin bulunması, *izn-i amm* denilen yani caminin herkese açık olması³ gibi şartları vardır. Peki, bu şartlar tahakkuk etmeyince ne yapmak, Cuma'yı terk etmek mi lazım? Bazılarının dediği gibi **"efendim biz dar-ı harp (İslamın hükümlerinin icra edilmediği) bir ülkede yaşıyoruz, bu yüzden Cuma namazı kılamayız"** demek doğru değildir. Hakikaten, Hanefi mezhebinde İslamın tüm hükümlerine inanan bir hükümdar bulunmakla, Cuma namazını kılabilmek için onun veya onun yetkilisinin izni şarttır. Fakat Müslümanların başındaki adam İslam'ın hükümlerini kabul etmez veya memleket İslam diyarı olmazsa Müslümanlar, kabul ettikleri bir kimseye uyarak Cuma namazını kılacaklar. Namazı kıldıran adam resmi olsun, olmasın fark etmez. Yeter ki cemaat, onun imametine rıza göstersin. Şafii mezhebinde ise, memleketin ahalisi müslüman olsun, olmasın, devlet ve hükümet erkânı İslam'a inansın, inanmasın durum değişmez. Yani beş vakit namaz ile Cuma namazı arasında fark yoktur.⁴ Demek ki, Cuma'yı kılmayanlar için böyle mazeret geçerli değil. Hanefilerce olmadığını varsaysak bile, Şafiileri takliden kılınmalıdır. Mü'minlerin bir araya geldiği, ibadet aşk ve neşesiyle coştığı, manevi haz duyduğu, dertlerini gidermeye çalıştığı, bir haftanın değerlendirmesini yaptığı, vaaz ve nasihatlerden istifade ettiği böyle mübarek bir günün feyzinden neden insanlar mahrum edilmeye çalışılıyor, bir türlü havsalam kaldırmıyor. Bu zihniyetlerin kökünde art niyet yatmaktadır.

Zuhr-i Ahir meselesine gelince bu; yukarıda zikrettiğimiz meseleyle bağlantılı bir hadisedir. Şöyle ki; Cumanın eda edilebilmesi için gerekli olan şartlar mevcut olmayınca Cuma namazı kılınmayıp yerine öğle namazı kılınır. Peki, biz hem Cuma hem de öğle namazını (Zuhr-i ahir) kılıyoruz, sebebi nedir? Bu da, “bir beldede yalnız bir yerde Cuma namazı kılınabilir, birden fazla camilerde kılınırsa, ilk tekbir alan veya bazılarına göre ilk selam verenlerinki sahih, diğer camilerde kılanların ki ise batıldır” hükmünü veren ulemanın görüşlerinden kaynaklanıyor. Bu konuda ulema ihtilaf etmişlerdir, kimine göre birden fazla camilerde kılınabilir, kimine göre kılınamaz, kimine göre arada nehir gibi şehri bölen bir şeyin bulunmasıyla, kimine göre de ancak bir cami dolar da yer kalmayınca başka camilerde kılınabilir. İşte zuhr-i ahir meselesi bundan kaynaklanmaktadır. Yani Cuma namazımız şartları tahakkuk etmediğinden sahih olmamıştır ihtimali göz önünde bulundurularak ayrıca son öğle manasına gelen “Zuhr-i ahir” namazı kılınmaktadır. Ne asr-ı saadette, ne Hulefa-i Raşidin devrinde, ne de müçtehitlerden İmam-ı Azam devrinde cumanın sıhhati hakkında böyle bir şüphe söz konusu olmadığından böyle bir namaza da ihtiyaç duyulmamıştır. Hicri beşinci asırdan sonra gelen müteahhirin dediğimiz ulemalar tarafından ihtiyaten kılınması muvafık bulunmuştur. Bu konuda İbn-i Abidin (Rh.A.):

«Bu mesele üzerinde biraz durmak gerek. Her ne kadar el-Bahr sahibi Zühr-i Ahir kılmanın ihtiyat olmadığını söylemiş ve ihtiyat, iki delilden en kuvvetlisiyle amel etmektir, kaidesini delil olarak getirmişse de, ben diyorum ki, Zühr-i Ahir kılmak bir ihtiyattır, çünkü böyle yapmakla uhdeden yakinen çıkış vardır ki bu da bir ihtiyat sayılır. Her ne kadar birkaç yerde kılmamın caiz olduğu delil bakımından daha racih ve daha kuvvetli ise de ama içinde kuvvetli bir şüphe de mevcuttur. Çünkü bunun hilafı da Ebu Hanife’den rivayet edilmiştir. İşte benim bu görüşümü Tahavi ve Timurtaşî de ihtiyar etmişlerdir. Muhtar sahibi de aynı hususu benimsemiştir. İmam Şafii’nin mezhebi de budur.»⁵

İşte Zuhr-i Ahiri kılmayanların kılmama sebepleri tabi bilinçli olarak yapıyorlarsa, bu ihtiyatı kabul etmediklerinden yani Cuma Namazlarının yerinde ve sahih olduğuna kanaatleri geldiğinden bu namazı kılmaya ihtiyaç duymadıklarındandır. Demek oluyor ki, kılanlara kılma diye dokunmamak, kılmak istemeyenlere de niye kılmıyorsun illa kıl diye ısrar etmemek lazım geldiği anlaşılıyor. Peki, bu namazı kılanlar nasıl niyet edecekler? En uygunu, “Niyet ettim en son üzerimde kalan öğlenin farzını kılmaya” diye niyet etmektir. Bu şekilde demekle, Cuma namazımız yerini bulmamış ise bu kılınan namaz o günkü öğle namazının yerine geçer. Cumamız yerini bulmuş ise bu namaz üzerimizde kalan en son öğlenin farzı yerine geçer, üzerimizde kazaya kalmış bir öğle namazımız da yoksa bu defa bu namaz bir nafil namaz olarak geçerli olur, onun için üç ve dördüncü rekatlarda fatihadan sonra zammı süre okumak en iyisidir. Çünkü nafil namazlar bu şekilde kılınır, farz olarak kaim olsa bile zaten farzlarda da üç ve dörtte zammı sure okumanın sakıncası yoktur. Bu namaz cumanın son sünnetinden sonra kılınır. Ardından da öğle vaktinin sünneti kılınabilir. Bu kılınan altı rekat namaz Cuma namazına ilaveten kılınmış olduğu sanırım anlaşılmış oldu.

İşçi memur veya esnaf olarak çalışan kişinin Cuma namazını terk etmesi doğru olmaz. İşverenin de işçiyi Cumadan alıkoymak gibi bir yetkisi yoktur. Nitekim Hadis-i Şerifte: “Allah’a ve ahiret gününe inanan kimseye Cuma farzdır. Meğerki yolculuk halinde olan veya köle, çocuk, kadın ve hasta bulunana o takdirde farz değildir. Kim birtakım eğlence veya ticaretten dolayı cumaya gitmeyip kendini ondan doygun sayarsa, Allah da rahmetin, mağfiretinin ondan uzak tutar. Çünkü Allah kimseye muhtaç değildir. Allah hep doygundur, hep övülmeye layıktır.”⁶ Kur’anda ise: **“Ey iman edenler! Cuma günü namaza çağrıldığınız zaman Allah’ın zikrine koşunuz ve alış verişi terk ediniz”**⁷ diye alemlerin sahibi yüce Allah ferman buyurmaktadır. Bu konuda Ebu Ali Ed-Dakkak: **“şehir ve kasabalarda işveren işçiyi cumadan alıkoymaz. Ancak işçinin cumada harcadığı zaman hesaplanarak ücretinden kesilebilir”**⁸ demektedir.

Demek ki Cuma’yı kılmamak için mazeret, ancak yukarıdaki hadiste sayılan şeyler için geçerlidir. Buna rağmen Cuma’yı kılmayan bir kişi öğle namazını kılmalıdır.

¹ Halil Günenç, Büyük Şafii İlmihali, S.155

² Celal Yıldırım, Kaynaklarıyla İslam Fıkhı, I/477

³ Cemaatin gelip katılabilmesi için ezan okunması ve katılmalarına müsaade edilmesidir. Yoksa bir hükümdar veya kabile reisi kendi saraylarında bir yeri namazgah ittihaz edinin de ve sadece bunu kendilerine yakın olanlara açık tutarlarsa orada Cuma kılmak sahih olmaz. (Fetava-yi Kadihan / Fetava-yi Hindiyeye)

Böylece bir fabrika veya askeri garnizonda kılınan Cuma için halk da iştirak edebiliyorlarsa sahih, aksi halde sahih değildir.

⁴ Halil Günenç, a.g.e. S.158-159

⁵ İbn-i Abidin, I/344

⁶ Kasani Bedayiu’s-Sanayi’de Hz. Cabir (r.a.)’den

⁷ Cuma Suresi

⁸ El-Muhit / Serahsi – Fetava-yi Hindiyeye – İbn-i Abidin